

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Os arquivos inmersos no futuro

Ketelaar, E.

Publication date

2011

Document Version

Final published version

Published in

O futuro da memoria: o patrimonio arquivística dixital: actas do seminario internacional = El futuro de la memoria: el patrimonio archivístico digital: actas del seminario internacional

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ketelaar, E. (2011). Os arquivos inmersos no futuro. In G. Quiroga Barro (Ed.), *O futuro da memoria: o patrimonio arquivística dixital: actas do seminario internacional = El futuro de la memoria: el patrimonio archivístico digital: actas del seminario internacional* (pp. 21-40, 803). Xunta de Galicia.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

actas do seminario internacional
o futuro da memoria:
o patrimonio arquivístico dixital

actas del seminario internacional
el futuro de la memoria:
el patrimonio archivístico digital

ARQUIVO DE GALICIA

CIDADE DA CULTURA DE GALICIA

Santiago de Compostela

18 e 19 de novembro de 2010

XUNTA DE GALICIA

2011

Os arquivos inmersos no futuro

Eric Ketelaar

Os arquivos poden ser símbolos, ou monumentos, pero só hai uns poucos monumentos que simbolicen un documento de arquivo (O'Toole, 1993; Ketelaar, 2007). Presento dous exemplos.

O primeiro procede de España: o monumento na Praza de España de Cádiz á Constitución española de 1812. Foi en Cádiz cando o primeiro parlamento español moderno (as Cortes) se reuniu e promulgou a Constitución de 1812 (Colección, 1811-1813)¹. O centenario en 1912 prestouse a diferentes interpretacións e fins políticos entre monárquicos, republicanos, conservadores, liberais, a dereita católica, a Igrexa. O Goberno «decidiu non escatimar recursos para levar a cabo un evento memorable, deseñado para reflectir os múltiples significados da conmemoración.» (Moreno-Luzón, 2007, p. 86). Dedicouse un gran monumento ás Cortes, á Constitución e ao sitio de Cádiz. Pasaron varios anos antes de que en 1929 o monumento fose completado. Evoca as Cortes por medio de dous frisos, dispostos nun amplo semicírculo, un deles representando a guerra, e o outro a paz, dominados pola estatua dunha matrona que representa a Constitución e sostén o rolo na súa man dereita (Cano Navas, 1989). Érguese na parte frontal dun alto pedestal de 32 metros coroado por catro figuras que representan a liberdade, a xustiza, a democracia e o progreso, e que están a soste-la Constitución como un libro aberto, que amosa os artigos 8 e 9. Rolo ou libro? A Constitución de 1812 estaba formada por dous orixinais, ambos asinados por todos os deputados, e cada folla marcada con signos de autenticación dos catro secretarios. Os 384 artigos e todas as sinaturas acadan un volume de 112 páxinas, bastante substancial, pero evidentemente en absoluto parecido ao gran libro do cumio do monumento de Cádiz.

O segundo exemplo procede de Australia. En Melbourne, xunto ao Parlamento, érguese A Gran Petición, unha obra dos artistas Penelope Lee e Su-

san Hewitt. Deuse a coñecer o 3 de decembro de 2008, para celebrar os primeiros cen anos do dereito a voto para as mulleres en Victoria. De acordo coa inscrición na base do monumento, «fai referencia» á Petición Monstro, oficialmente a Petición do Sufraxio Feminino de 1891. Ese documento é un rolo xigante de 260 metros —levou dez horas a dous conservadores desenvolver o documento (Women's Suffrage Petition, 2008). Unha «campaña porta a porta» en todo Victoria deu como resultado aproximadamente 30.000 sinaturas. O rolo satisfacía o requisito de que unha petición ao Parlamento— o «rogo»: toda petición remataba con «e os seus peticionarios sempre rogarán» debería estar fisicamente xunta coas follas que levaban as sinaturas e os enderezos. Requiriuse a varios asistentes que o levaran ao Parlamento. Probablemente o rolo estaba polo menos parcialmente «despregado» nunha área impresionante.

Ambos os dous monumentos, o de Cádiz e o de Melbourne, están a simbolizar un documento de arquivo. Pero mentres que o monumento de Melbourne copia ou simula o documentos orixinal na súa forma, o monumento á Constitución de Cádiz é unha remota evocación do orixinal. Máis que o monumento de Melbourne, o monumento de Cádiz representa a idea, o significado da Constitución de 1812. Idea procede do grego, e significa literalmente: aparencia ou forma, de *idein*: ver. O que vemos en Melbourne é a forma do documento orixinal, que representa a idea da Gran Petición, mentres que en Cádiz, a idea da Constitución, o seu significado, non necesita aparentemente unha representación formal do documento orixinal.

Significados

Os documentos de arquivo non falan en por si, pero por suposto teñen algo que dicir, teñen un significado. Os arquiteiros e outras moitas persoas dan por sentado o significado do documento: foi creado intencionadamente para comportar significado (Lubar, 1999). No entanto, o significado dun documento ou de calquera outro artefacto cultural ten dúas caras: o significado *do* documento (en termos obxectivistas) (Furner, 2004) e o significado *para* alguén ou para unha ocasión. O documento é un depósito de significados (Ketelaar, 2001), algúns poden lerse no documento ou inferirse da intertextualidade que o conecta con outros documentos, e outros teñen que ser deducidos do contexto de creación e uso dos arquivos (Prescott, 2008). Uso deliberadamente o plural de «significado», porque un documento non ten só un significado.

Hai pouco tempo, o historiador francés Philippe Artières fixo un interesante experimento (Artières et al., 2008). No mercado de pulgas comprou un

dossier por 15 euros. Consta de preto de oitenta documentos dos séculos dezanove e vinte. Artières e outros catro historiadores estudaron este «*dossier Bertrand*», pero cada un se reservou para si os descubrimentos e conclusións que lle proporcionara o *dossier*. Como era de esperar, esta carpeta deu como resultado cinco informes históricos, que diferían de moitas maneiras, incluso no relativo a detalles obxectivos como nome, lugar e data de nacemento, e o número de fillos de Bertrand. O resultado do exercicio dos cinco académicos foi un entretido folleto con interesantes observacións epistemolóxicas: os documentos, unha vez observados polo historiador, perdían a súa obxectividade a causa da subxectividade do investigador. Os significados da carpeta eran diferentes para cada investigador, ou máis ben: cada un dos historiadores deu ao *dossier* un significado diferente. O significado é asignado pola mente humana, e por tanto está suxeito a variación entre individuos e entre diferentes tempos e espazos (Tainter y Lucas, 1983; Yeo, 2010).

Os historiadores tiveron que inferir o significado da carpeta a partir do estudo da carpeta mesma, e a partir doutras fontes. Iso parece mera recuperación da información, un acto cognitivo. Igualmente importantes, no entanto, son o que os psicólogos chaman os modos afectivo e conativo de construción de significado (Hilgard, 1980). Nos anos setenta do século vinte dous investigadores da Universidade de Chicago, o psicólogo Csikszentmihalyi e o sociólogo Rochber-Halton examinaron como e por que os americanos valoran os seus obxectos domésticos (Csikszentmihalyi y Rochberg-Halton, 1981). No seu libro clásico «O significado das cousas» amosaban o modo en que as persoas cando tratan con obxectos —móbles, arte, fotografías, libros, instrumentos musicais, álbums de recortes, árbores xenealóxicas, documentos, diarios— definen quen son, ou foron ou queren ser. No modo afectivo, alguén presta atención a un obxecto e o selecciona de entre o seu entorno. Deste modo, por así dicir, a partir do obxecto libérase a enerxía psíquica. Tal atención e tal afección por un obxecto poden poñer a alguén nun estado de *fluxo*: está completamente en conxunción co obxecto, perde toda idea do tempo e o espazo e acha unha gran satisfacción na súa interacción co obxecto. Isto sucede por exemplo cando se le un libro, folléase un álbum de fotos, vólvese ler un diario ou antigas cartas. O modo conativo de construción de significado refírese ao resultado da recuperación cognitiva de información e á atención afectiva: as intencións, o propósito, o fin que o usuario ve reflectido no significado do obxecto. O resultado de, por exemplo, contemplar vellas fotos familiares pode ser a confirmación e o reforzo das relacións familiares e a continuidade ao longo de xeracións, de acordo con Csikszentmihalyi e Rochberg-Halton, os que descubriron que:

Máis que calquera outro obxecto doméstico, as fotos serven ao propósito de conservar a memoria dos lazos persoais. Na súa capacidade para espertar emoción non hai outro tipo de obxecto que poida superalas: quizá só son igualadas polos altofalantes estéreos mencionados pola xeración máis nova (Csikszentmihalyi y Rochberg-Halton, 1981, p. 69).

Isto era en 1977, e a investigación das actuais prácticas culturais rende resultados diferentes. No mundo de hoxe en día, para os mozos o fin conativo de compartir fotos é a interacción e a vinculación entre iguais (Dijck, 2007), pero un se pregunta como valorarán as fotos cando se fagan maiores. Existiría unha «dramática diferenza» ao valorar fotos na adolescencia e na vellez, *un desprazamento coa idade cara a obxectos e significados que comportan a continuidade das propias experiencias* (Csikszentmihalyi e Rochberg-Halton, 1981, p. 193).

Podemos utilizar a psicoloxía de formación do significado para amosar o modo en que as persoas se asocian con documentos. Escribir o borrador e redactar a Constitución de 1812 en Cádiz foron actos cognitivos, a pesar de que a elección das palabras correctas —*felicidad, igualdad, libertad, etc.*— amosaba unha forte afección (Cruz Seoane 1968). Máis aínda, as Cortes adoptaron varias medidas para asegurar que a Constitución se convertería en obxecto afectivo para as Españas (plural!) (Colección 1811-1813). En toda España e América Latina a Constitución foi solemnemente proclamada lendo o texto *en alta voz* ás persoas reunidas na praza principal, que foi renomeada en todas as vilas como Praza da Constitución e onde de aquí en adiante unha pedra serviría de lembranza da *feliz época de la promulgación de la Constitución*. O primeiro domingo despois da promulgación, todos tiveron que xurar a constitución, ao que seguiu o canto do *Te Deum*. Todos os documentos públicos levarían no só a data do reinado do monarca, senón tamén o ano da constitución.

No modo conativo, a Constitución de Cádiz —a causa da súa curta vida (en 1814 o rei Fernando VII revocou a Constitución, que sería posteriormente reintegrada en 1820-1823 e en 1836-1837)— sería considerada, incluso hoxe, como o fundamento da democracia en España e noutros lugares (Kern e Dodge, 1990). No sitio web de Cádiz («ciudad de la libertad») se pode observar e escoitar canto excita a Constitución de 1812 tanto no modo afectivo como no conativo: exposicións, discursos, sitios web, artigos, etc., sobre a Constitución e o feminismo, a Constitución e América, a Constitución e a liberdade de prensa, etc.

De maneira semellante, a redacción da Gran Petición foi un acto cognitivo. Conseguir todas as sinaturas, reflectilas nunha Petición Monstro e pre-

sentar o documento, requiría afección, e fíxose co fin conativo de subliñar e impresionar, e de gañar a batalla polo sufraxio das mulleres. Comprender a triloxía da construción de significado cognitivo, afectivo e conativo pode axudarnos a manter o documento vivo.

O documento está cheo de significados, como escribín. O autor deulle un significado ou —como nos dous casos presentados aquí— múltiples autores e redactores (Duranti, 2002, pp. 16-17) déronlle ao documentos múltiples significados, pero polo mesmo acto de editar/redactar el/eles renunciou/renunciaron á súa presenza controladora (Brothman, 2010), permitindo ao (aos) receptor(es) asignar un significado ou outro significado ao documento, mentres o le, pero tamén ao usar e almacenar o documento nun contexto particular, cada vez nun novo «espazo-concepto» (*It's About Time* 2003). Os dous orixinais da Constitución de 1812 foron gardados no arquivo, o texto foi impreso e distribuído, e mantido na memoria viva dunha ou dúas xeracións. A monumentalización e a recontextualización da Constitución acadaron o seu cumio no centenario de 1912 e de novo en 1987 cando o Parlamento español publicou un facsímile da Constitución e todos os decretos das Cortes de Cádiz —as copias foron distribuídas polas embaixadas españolas de todo o mundo—, e unha copia rematou na Biblioteca da *Monash University* en Melbourne. Esperemos e vexamos que sucederá cos orixinais da Constitución en 2012, no bicentenario.

En Victoria, o Parlamento ordenou que a Petición Monstro se puxese «sobre a mesa» —o que non tiña o seu significado literal—, foi seguida por unha discusión e finalmente o documento foi almacenado entre os documentos parlamentarios. O rolo é agora un documento de arquivo, no depósito da *Public Record Office* de Victoria. Normalmente a petición non se consulta, como calquera outro documento, na sala de investigación. En 2008, no entanto, a petición foi amosada na *Public Record Office*: a xente tivo a oportunidade de ver o documento, enrolado na súa bobina xigante. Pero a xente non pode *usar* efectivamente a petición orixinal a causa do seu volume: converteuse —ou máis ben sempre o foi— máis nun símbolo que nun documento utilizable. Como símbolo foi unha listaxe no rexistro da Memoria do Mundo de Australia. Pode accederse ás copias dixitais das páxinas coas sinaturas no sitio web do Parlamento, que enlaza a unha *wiki*, creada polo Arquivo. As imaxes dixitais amosan algunhas das propiedades físicas da petición: o papel, a tinta e os instrumentos de escritura (pluma, lapis) que se utilizaron para asinar a petición. Estas características foron estudadas polos conservadores que, por suposto, tiveron acceso ao orixinal (Wilson, 2007). Para os conservadores, o documento proporcionaba respostas a preguntas de diferente tipo.

Documentos intanxibles

Os significados da Constitución de 1812, a Gran Petición ou calquera outro documento son diferentes, porque se accede ao documento en diferentes espazos-concepto e en diferentes modos cognitivos, afectivos e conativos. O usuario vese constringido a explotar estes modos, a causa da maneira en que o documento se presente ou representa. Isto é especialmente complicado para os documentos dixitais, porque un documento dixital é intanxible e fluído, *desaparece unha vez que a reactivación rematou, cérrase a sesión no explorador, ou se apaga o ordenador persoal*. (Ketelaar y Delgado Gómez, 2009). Máis aínda, como Jeff Rothenberg escribiu fai unha década: *Ao elixir un método de conservación dixital particular, determinamos que aspectos de tales entidades conservamos e cales serán sacrificados* (Rothenberg, 2000).

A migración ou a conversión dun documento dixital crean un documento novo e diferente, e reempraza o documento migrado ou convertido. É de feito unha forma de valoración: debemos elixir que perder (Rothenberg, 2000, p. 56; Duranti, 2002, p. 13; véxase Yeo, 2010). A valoración é asignar significación e valores (Carta, 2003).

Posto que a migración inevitablemente disocia ao usuario posterior do orixinal, a emulación —defendida por Jeff Rothenberg e practicada actualmente pola Biblioteca Nacional e o Arquivo Nacional holandeses (Rothenberg, 1998)— semella unha mellor estratexia, dado que a emulación require menos mutación, permitindo a xeracións futuras de usuarios a posibilidade dun compromiso afectivo co documento *con sentimentos de satisfacción emocional comparables a aqueles dos que informan aos usuarios de orixinais analóxicos na nosa propia era*. (Yeo, 2010, p. 108).

A tecnoloxía conforma así o significado do arquivo. En palabras de Jacques Derrida:

a estrutura técnica do arquivar tamén determina a estrutura do contido que se pode arquivar incluso no seu propio vir á existencia e nas súas relacións co futuro (Derrida, 1996, p. 17).

Como escribo —cunha pluma ou sobre o meu Palm ou co PC— marca unha diferenza con respecto ao que escribo. Como conservo —mediante migración ou emulación— marca unha diferenza con respecto ao modo en que podo relacionarme co documento, o modo en que accedo ao documento en diferentes modos cognitivos, afectivos e conativos. E non só a tecnoloxía, senón tamén o contexto social no que escribo e leo marca unha diferenza —cognitivamente, afectivamente e conativamente— con respecto ao que escribo e leo. Eu chamei a isto arquivalización: a elección consciente ou in-

consciente (determinada por factores sociais e culturais) de considerar que merece a pena arquivar algo (Ketelaar, 2001). A arquivización efectúa tamén as decisións acerca da migración, a conversión ou a representación de documentos dixitais, as cales

nos presentan dilemas éticos en xeral comparables aos dilemas implícitos nas anteriores decisións de valoración que determinan que documentos recoller ou conservar (Yeo, 2010, p. 111).

No paradigma de acceso, tal e como foi formulado por Angelika Menne-Haritz, é responsabilidade autónoma do usuario determinar que significado constrúe a partir do arquivo (Menne-Haritz, 2001; Macpherson, 2002). *A liberdade de interpretación é un dereito fundamental do usuario do arquivo*, escribe Theo Thomassen (Thomassen, 2001). No innovador ensaio «Acceso» do anuario arquivístico holandés, o autor explica por que e como ese dereito serve como pedra de toque para a política e a xestión de arquivos. Pero a liberdade de interpretación implica a liberdade de utilizar os modos cognitivo, afectivo e conativo de construción de significado, independentemente do modo en que o arquivo é conservado, presentado e representado. Eu argumentaría que os custodios do patrimonio arquivístico dixital teñen que asegurar que a triloxía de construción de significado está dispoñible para calquera usuario agora e no futuro.

Identidades

O pasado é o que somos porque somos o que fomos. Máis exactamente, *somos o que lembramos que fomos*. (Ferrarotti, 1990, p. 6. Cursiva no orixinal). A maioría dos usuarios non só consultan os arquivos para *atopar* algo, senón tamén pola *experiencia* de buscar e atopar e pola historia que poden construír con estes achados (Thomassen, 2001). Como Michael Moss escribe, o arquivo é:

un lugar de «soños» de recreación tanto para o usuario como para o arquivero (conservador), que sempre están comprometidos, xuntos, ou pasiva ou activamente, nun proceso de reconfiguración que nunca remata (Moss, 2008, p. 83).

O usuario e o arquivero por igual constrúen historias que establecen para eles quen son e quen non, onde encaixan e onde non, quen pertence a eles e quen non. O significado do documentos está en efecto «no ollo do es-

pectador» (Digital Preservation Testbed, 2003): o usuario *atopa* significado e *realiza* significado nun arquivo ou nun documento, e eses significados axúndanlle a estruturar e reestruturar a relación entre o eu e o mundo, e daí a formación da súa identidade. Como escribiu Franco Ferrarotti, *Nós non somos nada nun sentido absoluto. Somos só o que fomos —de maneira máis exacta—, o que lembramos que fomos. Somos memorias personificadas.* (Ferrarotti, 1994, p.1; Ferrarotti, 1997, p. 4; véxase tamén Lyman, 1996).

A formación da identidade baséase na formación de significado, como o título dun libro do psicólogo Urs Fuhrer indica: «Cultivating Minds: Identity as Meaning Making Practice» (Fuhrer, 2004; Fuhrer e Josephs, 1998; Craven, 2008). Fuhrer ve a formación dunha identidade como un proceso que ten lugar en catro sistemas mutuamente constitutivos: o suxeito, os obxectos, os interlocutores sociais, e o mundo. Os obxectos ou artefactos median o contexto cultural, mentres que os interlocutores sociais son os mediadores do contexto social para a formación da identidade. Os obxectos poden ser documentos de arquivo, os interlocutores sociais poden ser membros da familia, colegas, pares. Pensemos na formación dun álbum de fotos, ou físico, ou virtual en Flickr; ou na organización dos nosos arquivos persoais, en manter un *blog* ou en contribuír a unha *wiki* ou a YouTube ou a unha comunidade como a creada como parte de «Your Archives», o esforzo Web 2.0 do Arquivo Nacional do Reino Unido. En todos estes casos os significados dos obxectos de información son co-creados tanto no marco da experiencia persoal, como na mediación cos interlocutores sociais que arrodean ao *blogger* ou ao contribuidor á *wiki*, nas redes e comunidades das que o creador do arquivo e o usuario do arquivo forman parte (Johnson, 2008). Os documentos non son unicamente portadores de información; teñen un rol social, como Brown e Duguid argumentaron no seu libro «La vida social de la información» (Brown e Duguid, 2000). O contexto conforma o contido, é o seu adaxio. Poderíase dicir: amóseme o seu arquivo e saberei quen é e en que contextos sociais está a funcionar. Ou: amóseme os seus contextos sociais e saberei como está a tratar coa información.

A mediación implica definición, selección, organización, interpretación e presentación de significado (Altheide, 1995). E ese é un proceso iterativo, como Louise Craven, do Arquivo Nacional do Reino Unido fai notar: ... *a identidade como formación de significado é perpetuamente construída e reconstruída mediante a experiencia dos documentos de arquivo.* (Crave, 2008, p. 17). Posto que un documento significa diversas cousas para diferentes persoas, ao longo do espazo-tempo (Nesmith 2005), as identidades que son reclamadas a partir de, e se basean en, un patrimonio arquivístico particular serán diferentes.

Memorias

«Somos o que lembramos que fomos». (Ferrarotti, 1990, p.6). E lembrar, como aseverou Frederic Bartlett en data tan temperá como 1932, implica «un esforzo posterior ao significado» (Bartlett, 1995). Nun encomiable espírito, a lei española 52/2007, a «Lei de Memoria Histórica», desafia a construción dunha memoria colectiva nacional monolítica, aínda que recoñece o dereito de cada individuo á súa memoria persoal e familiar (Boyd, 2008). A lei trata de rematar coa longa e duradeira batalla de memorias históricas, exactamente dez anos despois de que o goberno conservador propuxera o ‘decret d’humanitats’ que aspiraba a unha memoria histórica unificada de arriba cara abaixo (Resina, 2000). No entanto, a lei de 2007 non trata da memoria histórica no senso da memoria arquivística. O seu título completo é: *Lei pola que se recoñecen e amplían dereitos e se establecen medidas a favor dos que padeceron persecución ou violencia durante a guerra civil e a ditadura*. A aplicación da lei —como moitos outros procesos de memoria ‘histórica’ en España— non trata da recuperación da memoria arquivística, nin da reescritura da historia, senón da lembranza colectiva, do esquecemento colectivo e do silencio colectivo². Como no caso doutros profundos cambios na consciencia, a transición á democracia en España trouxo con ela características amnesias. Á marxe de tales esquecementos florecen as narrativas (Anderson, 1991, p. 204). Trata de *unha reordenación das narrativas históricas ... para reflectir a mediación daqueles que viven no presente*. (Vincent, 2010, pp.65-66). A historia española foi con moita frecuencia «o pretexto para efectos narrativos (máis que á inversa)» (Resina, 2000, p.14), como coa moda das novelas históricas, as historias orais, e outras narrativas. Tales prácticas culturais de «historical remembrances» (por utilizar o termo de Jay Winter) non deberían ser un substituto da memoria arquivística, senón máis ben un complemento dos arquivos (Winter, 2009; véxase ademais Corney, 2010). Por tanto, a lei de 2007 non se limita a garantir o dereito de cada individuo ou grupo a lembrar o pasado á súa propia maneira, ao mesmo tempo asevera:

un rol goberamental na busca de coñecemento histórico e na promoción da «memoria democrática» —presumiblemente unha esfera pública— aberta a «memorias» en competencia. (Boyd, 2008, p. 146).

Os arquivos son unha de tales esferas públicas, non son (ou non deberían ser) un templo, senón un foro, un espazo público que permita memorias, narrativas, documentos en competencia e impugnados (Ketelaar, 2003 y 2008). Pero paradoxalmente esa calidade pode axudar aos membros dunha

comunidade non só a tomar as empuñaduras do seu propio pasado, senón tamén a recoñecer que o pasado que comparten con outras comunidades étnicas e políticas non é unha verdade, unha historia, nin unha memoria monolíticas, senón que permite, incluso require, o interrogatorio e a impugnación (Ketelaar, 2009a; véxase ademais Wertsch, 2009).

A executividade dos arquivos

Dende esta perspectiva os arquivos non son estáticos nin están mortos: comunican de maneira activa significado. Mediante a comunicación poden ter poder executivo, poden cumprir algo, marcar unha diferenza entre un estado anterior e outro posterior. «A dualidade esencial dos documentos arquivísticos,» argumenta Barbara Craig, «é o ser cousas que non só «din», senón que tamén «fan», esténdense sobre un golfo entre os significados que se declaran e aqueles que están implícitos nos contextos máis alá do texto.» (Craig, 2002, p. 289). François Cooren, académico de estudos de comunicación e socioloxía das organizacións, explica desta maneira:

«os textos, como informes, contratos, notas, signos ou partes de traballo, executan algo...»; pode actuar, é dicir, causan unha «transformación do estado» (Cooren, 2004, pp. 374-376; véxase ademais Ketelaar, 2005a, p. 45).

Con que frecuencia non se obriga vostede a si mesmo a non esquecer algo, coa axuda de actores non humanos como as listas de tarefas «Cousas que teño que facer» ou as notas nun Post-it® amarelo que pega na pantalla do seu ordenador? Cooren escribe:

Se as notas non estivesen a facer algo, non habería diferenza na situación; no entanto, a súa mera presenza é suficiente para desencadear a conduta do actor...O que as notas están a facer (a lembrar) convértese no que os humanos que as produciron están a facer (Cooren, 2004, p.378).

Esta mediación textual é un exemplo do poder das cousas (Verbeek, 2005). Os documentos de arquivo teñen poder, «un tipo de poder comunicativo que pode efectuar cambios nas nosas vidas», como recentemente escribiu Brien Brothman (Brothman, 2008, p. 154). Pero o autor tamén advertiu de que este poder pode actuar como unha forza de negación (Brothman, 2010). «Somos o que lembramos que fomos». Os arquivos funcionan, como escribe Brothman, como axentes de continuidade política e solidariedade social, pero os arquivos tamén poden funcionar como forzas de negación, de

ruptura e de discontinuidade políticas. Os significados que as persoas forman a partir dos arquivos poden ser beneficiosos ou prexudiciais, convertendo os documentos en instrumentos de liberación ou de opresión (Ketelaar, 2005b). Instrumentos utilizados por suposto por seres humanos. O home —sexa o Grande Inquisidor ou o Xeneralísimo ou un goberno democrático— usa ou abusa dos documentos para os efectos de control, vixilancia e disciplina —en demasiados caso tamén para os efectos de opresión. Paradoxalmente, os mesmo documentos tamén poden converterse en instrumentos de reforzo e liberación, de salvación e liberdade. Os documentos das anteriores «burocracias da destrución» (Bartrop, 2001) poden transfigurarse en instrumentos de reparación e reconciliación.

Cultivo

Un arquivo vivente ten que ser cultivado. Literalmente, cultivar é a labranza da terra; o nacemento do sementado. Implica mellora, desenvolvemento, refinamento, coidados. Os documentos e outros artefactos obteñen significado mediante o cultivo (Csikszentmihalyi y Rochberg-Halton, pp. 173-175; Fuhrer, 2004, p. 32).

Como escribe Urs Fuhrer:

O significado...non queda simplemente fixado, senón que máis ben ten existencia en e a través dun proceso de cultivo, un proceso que implica o desenvolvemento dalgún artefacto ou hábito de vida debido ao coidado, á investigación ou o sufrimento... (Fuhrer, 2004, p.90)

Os meus colegas do departamento de Estudos en Medios utilizan o termo obxectos-media ergódicos: obxectos-media que para a súa realización necesitan unha acción decidida, activa e significativa por parte do usuario (Simons, 2002). Na arte da instalación interactiva, por exemplo, a obra de arte é, por así dicir, esperar a que o usuario a execute (Bolten, 2006).

O cultivo libera enerxía psíquica, na medida en que o fai cos obxectos como mobles, obras de arte, fotos, libros, instrumentos musicais, etc., aos que me referín antes. Nesa transacción entre eu e obxecto créase, constrúese significado:

Como signos viventes, os obxectos deben ser cultivados para reter o seu significado; como obxectos cultivados, as cousas poden medrar en significado ao longo do tempo e adoptar novas capas de significado (Rochberg-Halton, 1986, p. 170).

O documento ten que ser cultivado, isto é: comprendido de maneira cognitiva, valorado de maneira afectiva e infundido con significado de maneira conativa.

O cultivo non só mantén vivos os arquivos e outros bens culturais. Hoxe en día, está en gran medida incrustado na executividade dos documentos dixitais. Cando vostede enche un formulario de compra nun sitio web, ou envía unha declaración da renda, ou fai unha solicitude, o documento web desencadea certo número de procesos e xera outros documentos. Outros exemplos dos que Duranti e Thibodeau chaman «enabling documents» (Duranti e Thibodeau, 2006) son os parches de software que permiten que un instrumento musical interactúe cun ordenador, e o software dalgúns sitios web que interpreta os datos acerca das nosas accións no sitio (O «Hola, NN, temos recomendacións para ti» de Amazon.com).

O usuario convértese en lector e escritor, en consumidor e produtor de información, ou en «prosumidor» no que Lawrence Lessig chama unha cultura L/E, unha cultura de ler/escribir (Lessig, 2008). Convértese en lector e oínte debido ao recoñecemento do discurso e á funcionalidade de lectura de diferentes aplicacións. Non só crea, le, escoita e mira os seus propios documentos, senón que contribúe a e altera (remexe) os doutras persoas. Non esquezamos que o patrimonio de mañá está a ser creado polos «Nativos Dixitais», a xeración de «Nacidos Dixitais2», que «están a crear moitos dos artefactos que as xeracións sucesivas queren estudar, este será o seu legado» (Palfrey y Gasser, 2008, p. 253).

Activacións e apropiacións

O desenvolvemento da Gran Petición, montada outra vez nunha nova bobina de metacrilato, o estudo das propiedades do orixinal, a dixitalización, o desenvolvemento e o uso da base de datos da web, a extensión do contido da petición mediante a wiki todos e cada un son unha activación e unha apropiación do documento (Ketelaar, 2001; Nesmith, 2005). O mesmo está a suceder dende que España está a prepararse para o bicentenario da Constitución de Cádiz: cada uso da constitución será unha reactivación (*It's about time*, 2003), que implica unha reinterpretaion única do documento. Nós temos que documentar esas activacións, non só para manter unha pista de auditoría de calquera acción emprendida sobre o documento, senón principalmente porque temos que asegurar a sustentabilidade socio-técnica do patrimonio arquivístico dixital (McCarthy, 2007).

O que chamamos o patrimonio arquivístico constrúese porque o patrimonio existe só mediante a apropiación: un patrimonio non só necesita

un testador e un testamento, senón tamén un herdeiro que acepte as condicións e estea preparado para cultivar o patrimonio (Leniaud, 2002). Os documentos de arquivo son obxectos transversais, compartidos entre as fronteiras de diferentes comunidades, aínda que cada comunidade probablemente tratará de utilizalos de maneiras diferentes e en competencia (Yeo, 2010). Cada unha destas comunidades de memoria (un termo proposto por Peter Burke en data tan temperá como 1989) (Burke, 1989; véxase ademais McKemmish, Gilliland-Swetland y Ketelaar, 2005), reclama a súa propia memoria do sufrimento como un valor sagrado, que se enmarca nun espazo só de confianza e accesible para os membros do propio grupo (Misztal 2004). Esta «etnización da memoria» (Corkalo et al., 2004, p. 157) pode conducir á guetización da historia (Williams, 2007, p. 168). Os arquivos, no entanto, non poden parcelarse de conformidade coa procedencia étnica ou relixiosa ou política dos perpetradores, as vítimas, as testemuñas. Os arquivistas deberían permanecer alerta e asegurar que a apropiación dos arquivos por parte dun grupo particular ou para unha causa particular non pon en perigo a integridade dos arquivos e os dereitos doutros usuarios, agora e no futuro (Cox, 2009). Asignar significados e valores aos arquivos —e construír e reconstruír así o patrimonio arquivístico— é un acto político, un acto de memoria política. Estes actos —como afirma a Declaración da UNESCO sobre a Conservación do Patrimonio Dixital— teñen *que ser realizados de maneira responsable, e basearse en principios, políticas, procedementos e normas definidos* (Carta, 2003).

O arquivista non pode pretender quedar á marxe destas políticas da memoria: é un dos actores que, en palabras de Jacques Derrida,

Debe practicar unha política da memoria e, simultaneamente, no mesmo momento, unha crítica da política da memoria (Derrida e Stiegler, 2002, p. 63).

Arquivo 2.0

A mediación textual xoga un rol importante na creación de «contido xerado polo usuario» no que se chama a Web 2.0: un termo paraugas que cobre diferentes características e aparicións sobre a web, nas que a diferenza entre provedores e usuarios de información queda diminuída ou incluso desaparece. Os límites dos documentos, os sitios web e as bases de datos creados polo goberno e o sector privado estanse a converter en interfaces con outros co-creadores fóra da organización. Cunha interface de programación de aplicacións (API) pódese facer un *mashup*: un sitio web que utiliza datos e

tecnoloxías doutros. A BBC comprendeu bastante pronto as súas posibilidades e lanzou backstage.bbc.co.uk: «Constrúa o que queira utilizando contido da BBC». Este modelo «entre bastidores» está a ser publicitado en Inglaterra para os arquivos do Goberno: estimular ao cidadán a utilizar a información do sector público para enriquecer esa información, dándolle novos usos e significados a esa información; dito de maneira breve, para cultivala. Resulta significativo que o motor deste desenvolvemento sexa a Oficina de Información Pública, que opera dende o Arquivo Nacional. Eles proporcionan o «Public Sector Information Unlocking Service», facendo posible mesturar información do sector público para novos usos, en novos contextos e con novos significados nunha «segunda vida» desa información.

Joy Palmer advertía recentemente:

A emerxencia dos Arquivos 2.0 ten mesmo que ver co cambio tecnolóxico que cun desprazamento epistemolóxico máis xeral que concirne á propia natureza do arquivo, e particularmente á práctica arquivística tradicional que privilexia o contexto «orixinal» do obxecto arquivístico. Nos 'Arquivos 2.0' o arquivo é potencialmente menos un espazo físico que unha plataforma en liña que apoia a participación. Nesta visión potencialmente radical, os usuarios poden contribuír ao arquivo, comprometerse con el e xogar un rol radical na definición do seu significado (Palmer, 2009).

É isto tan radical? Como argumentei anteriormente, o significado dun arquivo é construído tanto polo creador como polo arquivista e polo usuario. Esta «cornucopia de significados» (Harris, 2001) só pode enriquecerse máis nos Arquivos 2.0. A opción realmente radical proporcionada polos Arquivos 2.0 é redeseñar o arquivo nun entorno participativo. Tal arquivo, como Isto Huvila propuxo recentemente, enfócase sobre a busca de información participativa (o: construción de significado), a participación no arquivo non se limita a unha conversación acerca de un documento, senón, en lugar diso, en utilizar o documento «como unha conversación e un foro para a participación» (Huvila, 2008, p. 27).

Un arquivo participativo non significa que o rol primario do arquivista:

como axente entre tecnoloxía e contido, patrimonio e programa, cese. En efecto, este rol podería quedar reforzado por unha aproximación enfocada sobre a audiencia, porque isto levará máis alá de decisións de política inclusiva e proporcionará modelos de colaboración que permitirán que coexistan múltiples puntos de vista (Russo y Watkins, 2007, p. 153).

O arquivo participativo abre as portas dos sistemas arquivísticos tradicionalmente pechados (Yeo, 2010; véxase ademais Russo, Watkins, Kelly e Chan, 2008), e:

proporciona unha oportunidade para repensar o modo en que os futuros profesionais e académicos poderían apoiarse nun contexto máis cooperativo, incluído e democrático (Flinn, 2010).

Tal arquivo participativo non debería estar confinado á provisión e demanda de patrimonio cultural. «Ser Dixital nos Arquivos das Persoas» comprende todas as dimensións do continuo dos documentos: crear, capturar, organizar e pluralizar (Ketelaar, 2003). En cada unha destas dimensións a web social é predominantemente unha rede de persoas, non de documentos. Pero ningunha destas persoas —Funcionario 2.0, Cidadán 2.0 e as súas contrapartidas na empresa, «nativos dixitais» e «inmigrantes dixitais»— pode evadirse da creación e o mantemento de documentos auténticos e fiables.

Para os académicos e practicantes da arquivística é un reto fundamental deseñar e implantar ferramentas para a creación, a xestión e o uso de documentos en ámbitos Web 2.0 e Web 3.0, aproveitando na súa totalidade a executividade, o poder do documento.

No futuro

O arquivo non é un fósil do pasado, sempre conxelado e só comprensible dentro dese pasado. O noso punto de vista é que o pasado está determinado polo presente, e que *o pasado harmoniza e articula os sentimentos do presente* (Misztal, 2003, p. 114). Máis aínda, o arquivo ten como obxectivo o futuro, de igual modo que a nosa memoria: *o que sucedeu no pasado só importa na medida en que nos capacita para anticipar o que nos está reservado*, escribe o psicólogo holandés Douwe Draaisma, engadindo que a memoria non se enfoca sobre o pasado, senón sobre o que aínda está por vir. Este é o motivo polo que as nosas lembranzas abordan o futuro (Draaisma, 2004, p. 57). Ese Xano de dobre cara —símbolo dos arquivos, que abordan o pasado e o futuro— significado que o arquivo segue a ser un arquivo vivente, nunca está pechado: é, como di Jacques Derrida, unha anticipación do futuro (Derrida, 1996, pp. 18, 36, 68; Derrida, 2002, p. 40). E, en palabras de Franco Ferrarotti, «O futuro comezou xa sempre, é o presente.» (Ferrarotti, 1990, p.6).

Agradecementos

Este ensaio é unha revisión dunha conferencia lida no congreso “O Futuro da Memoria: O Patrimonio Arquivístico Dixital”, Santiago de Compostela, 18-19 de novembro de 2010. Tradución [ao español] por Alejandro Delgado Gómez. Unha versión lixeiramente diferente publicárase como Cultivating Archives: Meanings and Identities, *Archival Science*, 2011, v. 11.

Algunhas partes foron presentadas en 2009 nalgúns seminarios en *Moonash University*, Melbourne, *Gakushuin University*, Tokyo, e na miña conferencia de despedida “Levend archief”, lida na Universidade de Amsterdam (Ketelaar, 2009b).

Referencias

As direcciones web accedeuse en setembro de 2010

- ALTHEIDE, David L. *An ecology of communication. Cultural formats of control*. New York: Aldine de Gruyter, 1995
- ANDERSON, Benedict. *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*, 2nd ed. London: Verso, 1991
- ARTIÈRES, Philippe et al. *Le dossier Bertrand. Jeux d'histoire*. Paris: Manuella éditions, 2008
- BARTLETT, Frederic C. *Remembering. A study in experimental and social psychology (1932)*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995
- BARTROP, Paul R. "The Holocaust, the Aborigines, and the bureaucracy of destruction: an Australian dimension of genocide". *Journal of Genocide Research* 2001, v. 3, n.1, pp. 75-87
- BOLTEN, Joost. *Tussen voorstelling en tekst. De plaats van de tekst in het videowerk van Gary Hill*. tesis University of Amsterdam, 2006. URL: <http://dare.uva.nl/record/194186>
- BOYD, Carolyn P. "The politics of history and memory in democratic Spain". En: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 2008, v. 617, pp. 133-148
- BROTHMAN, Brien. [revisión del libro de] HENTTONEN, Pekka. *Records, rules and speech acts*. Tampere: Tampere University Press, 2007. En: *Archival Science*, 2008, v. 8, pp. 149-156
- BROTHMAN, Brien. "Perfect present, perfect gift: finding a place for archival consciousness in social theory". En: *Archival Science*, 2010, v. 10, pp. 141-189
- BROWN, John S, DUGUID, Paul. *The social life of information*. Boston MA: Harvard Business School Press, 2000
- BURKE, Peter. "History as social memory". En: Thomas Butler (ed). *Memory. history, culture, and the mind*. Oxford: Basil Blackwell, 1989, pp. 97-113
- CANO NAVAS, Maria L. "Estudio iconográfico del monumento a las Cortes, constitución y sitio de Cádiz". En: *Cuad Arte e Iconografía.*, 1989, v. 2, n. 4. URL: <http://www.fuesp.com/revistas/pag/cai0437.htm>
- "CARTA para la preservación del patrimonio digital". Paris: UNESCO, 2003. URL: http://portal.unesco.org/ci/en/files/13367/10676067825/Charter_es.pdf/Charter_es.pdf
- COLECCION de los decretos y ordenes que han expedido las Cortes generales y extraordinarias... 4 vols. Cádiz : Imprenta Real/Imprenta Nacional, 1811-1813; edición facsímil: Colección de decretos y órdenes de las Cortes de Cádiz. Madrid: Cortes Generales, 1987
- COOREN, François. "Textual agency: How texts do things in organizational settings". En: *Organization*, 2004, v. 11, pp.373-393
- CORKALO, Dinka et al. "Neighbors again? Intercommunity relations after ethnic cleansing". En: Stover, Eric, Weinstein, HarveyM. (eds). *My neighbor, my enemy: justice and community in the aftermath of atrocity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, pp. 143-161
- CORNEY, Frederick C. "Remembering communism in modern Russia: archives, memoirs, and lived experience". En: Todorova, Maria (ed). *Remembering Communism. Genres of representation*. New York: Social Science Research Council, 2010, pp. 237-252
- COX, Richard J. "The archivist and community". En: Bastian, Jeannette A., Alexander, Ben (eds), *Community archives. The shaping of memory*. London: Facet, 2009, pp. 109-132
- CRAIG, Barbara. "Selected themes in the literature on memory and their pertinence to archives". En: *American Archivist*, 2002, v. 65, pp. 276-289
- CRAVEN, Louise. "From the archivist's cardigan to the very dead sheep: what are archives? What are archivists? What do they do?". En: Craven, Louise (ed). *What are archives? Cultural and theoretical perspectives: a reader*. Aldershot: Ashgate, 2008, pp. 7-30
- CRUZ SEOANE, María. *El primer lenguaje constitucional espan?ol: las Cortes de Ca?diz*. Madrid: Editorial Moneda y Cre?dito, 1968
- CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly; ROCHBERG-HALTON, Eugene. *The meaning of things: domestic symbols and the self*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981
- DERRIDA, Jacques. *Archive fever*. Transl. Prenowitz, Eric. Chicago and London: University of Chicago Press, 1996
- DERRIDA, Jacques. "Archive fever. A seminar..." En: HAMILTON, Carolyn et al. (eds). *Refiguring the archive*. Dordrecht;Boston;London: Kluwer, 2002
- DERRIDA, Jacques; STIEGLER, Bernard. *Echographies of television. Filmed interviews*. Cambridge: Polity Press, 2002
- DIGITAL Preservation Testbed. *White Paper Emulation: Context and Current Status (2003)*. URL: http://www.digitaleduurzaamheid.nl/bibliotheek/docs/white_paper_emulatie_EN.pdf
- DIJCK, José van. *Mediated memories in the digital age*. Stanford: Stanford University Press, 2007
- DRAAISMA, Douwe. *Why life speeds up as you get older: how memory shapes our past*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004
- DURANTI, Luciana. "The concept of electronic record". En: DURANTI, Lu-

- ciana; EASTWOOD, Terry; MACNEIL, Heather (eds). Preservation of the integrity of electronic records. Dordrecht/ Boston/ London: Kluwer, 2002
- DURANTI, Luciana; THIBODEAU, Ken. "The concept of record in interactive, experiential and dynamic environments: the view of InterPARES". En: *Archival Science*, 2006, v.6, pp. 13–68
- FERRAROTTI, Franco. Time, memory, and society. Westport Conn.: Greenwood Press, 1990
- FERRAROTTI, Franco. The temptation to forget. Racism, anti-semitism, neo-nazism. Westport Conn – London: Greenwood Press, 1994
- FERRAROTTI, Franco. L'Italia tra storia e memoria. Appartenenza e identità, 2nd ed. Roma: Donzelli, 1997
- FLINN, Andrew. "An attack on professionalism and scholarship?: democratising archives and the production of knowledge". En: *Ariadne*, 2010, v. 62. URL: <http://www.ariadne.ac.uk/issue62/flinn/>
- FUHRER, Urs. Cultivating minds: identity as meaning making practice. London and New York: Routledge, 2004
- FUHRER, Urs; JOSEPHS, Ingrid E. "The cultivated mind: from mental medication to cultivation". En: *Developmental Review*, 1998, v. 18, pp.279–312
- FURNER, Jonathan. "Conceptual analysis: a method for understanding information as evidence, and evidence as information". En: *Archival Science*, 2004, v. 4, pp. 233-263
- HARRIS, Verne. "Law, evidence and electronic records: a strategic perspective from the global periphery". En: *Comma*, 2001, v.1, n. 2, pp. 29–44; reimpresso en HARRIS, Verne. *Archives and justice: A South African perspective*. Chicago: Society of American Archivists, 2007, pp. 107-130
- HILGARD, Ernest R. "The trilogy of mind: cognition, affection, and conation." En: *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 1980, v. 16, pp. 107-117
- HUVILA, Isto. "Participatory archive: towards decentralised curation, radical user orientation, and broader contextualisation of records management". En: *Archival Science*, 2008, vol. 8, pp. 15–36
- "IT'S About Time: research challenges in digital archiving and long-term preservation", 2003. URL: http://www.digitalpreservation.gov/library/resources/pubs/docs/about_time2003.pdf
- JOHNSON, Andrea. "Users, use and context: supporting interaction between users and digital archive". En: CRAVEN, Louise (ed). *What are archives? Cultural and theoretical perspectives: a reader*. Aldershot: Ashgate, 2008, pp. 154-155
- KERN, Robert W.; DODGE, Meredith D. (eds). *Historical dictionary of modern Spain 1700-1988*, New York, Westport Conn. and London: Greenwood Press, 1990
- KETELAAR, Eric. "Tacit narratives: the meanings of archives". En: *Archival Science*, 2001, v. 1, pp. 143-155. Traducción ao castelán: "Narrativas tácitas: los significados de los archivos". En: HERNÁNDEZ OLIVERA, Luis, COOK, Terry (eds.): *Combates por la memoria. Archivística de la posmodernidad*. Salamanca: Asociación de Archiveros de Castilla y León, 2007). P. 137-147.
- KETELAAR, Eric. "Being digital in people's archives". En: *Archives and Manuscripts*, 2003, v. 31, pp. 8-22
- KETELAAR, Eric. "Sharing: collected memories in communities of records". En: *Archives and Manuscripts*, 2005, v. 33, pp. 44-61
- KETELAAR, Eric. "Recordkeeping and societal power". En: MCKEMMISH, Sue; PIGGOTT, Michael, REED; Barbara; UPWARD, Frank (eds). *Archives: recordkeeping in society*. Wagga-Wagga: Charles Sturt University, 2005, pp. 277-298. Traducción ao castelán por Alejandro DELGADO GÓMEZ: *Gestión de registros y poder social*, en: Sue Mckemish; Michael PIGGOTT; Barbara REED; Frank UPWARD (eds.), *Archivos: gestión de registros en sociedad* (Cartagena, Concejalía de Cultura: 3000 Informática 2007) 379-404.
- KETELAAR, Eric. "Writing on archiving machines". En: NEEF, Sonja; VAN DIJCK, José, KETELAAR, Eric (eds). *Sign here! Handwriting in the age of new media*. Amsterdam: Amsterdam University Press, Amsterdam, 2006, pp.183-195. Traducción ao castelán por Alejandro DELGADO GÓMEZ: "El escribir sobre máquinas de archivar". URL: http://archivo.cartagena.es/recursos/texto0_ketelaar_escribir.pdf
- KETELAAR, Eric. "Muniments and monuments: the dawn of archives as cultural patrimony". En: *Archival Science*, 2007, v. 7, pp. 343-357
- KETELAAR, Eric. "Archives as spaces of memory". En: *Journal of the Society of Archivists*, 2008, v. 29, pp. 9-27
- KETELAAR, Eric. "A living archive, shared by communities of records". En: BASTIAN, Jeannette A.; ALEXANDER, Ben (eds). *Community archives. The shaping of memory*. London: Facet, 2009, pp. 109-132
- KETELAAR, Eric. "Levend archief". En: WAALWIJK, Hans; WETERINGS: Jorien (eds). *Spreken is goud. Oraties en colleges van hoogleraren...en de archivistiek*. Jaarboek 2008 Stichting Archiefpublishaties. 's-Gravenhage: Stichting Archiefpublishaties, 2009, pp. 15-27
- KETELAAR, Eric; DELGADO GÓMEZ, Alejandro. "El reto de los archives in-

- tangibles". En: HERNÁNDEZ OLIVERA, Luis (ed.). Archivos híbridos. Las transformaciones en materiales, procesos y productos, Tabula, 2009, v. 12, pp. 63-83
- LENIAUD, Jean M. Les archipels du passé. Le patrimoine et son histoire. Paris: Fayard, 2002
- LESSIG, Lawrence. Remix. Making art and commerce thrive in the hybrid economy. London: Bloomsbury Academic, 2008
- LUBAR, Steven. "Information culture and the archival record". En: American Archivist, 1999, v. 62, pp. 10-22
- LYMAN, Stanford M. "Some dilemmas of history and memory". En: International Journal of Politics, Culture, and Society, 1996, v. 9, n. 4, pp. 623-635
- MACPHERSON, Paul. "Theory, standards and implicit assumptions: public access to post-current government records. En: Archives and Manuscripts, 2002, v. 30, pp. 6-17
- MCCARTHY, Gavan. "Finding a future for digital cultural heritage resources using contextual information frameworks". En: CAMERON, Fiona; KENDERDINE, Sarah (eds). Theorizing digital cultural heritage. A critical discourse. Cambridge Mass and London: MIT Press, 2007, pp. 245-260
- MCKEMMISH, Sue; GILLILAND-SWETLAND, Anne; KETELAAR, Eric. "'Communities of memory': pluralising archival research and education agendas". En: Archives and Manuscripts, 2005, v. 33, pp. 146-175
- MENNE-HARITZ, Angelika. "Access - the reformulation of an archival paradigm". En: Archival Science, 2001, v. 1, pp. 57-82
- MISZTAL, Barbara A. Theories of social remembering. Maidenhead and Philadelphia: Open University Press, 2003
- MISZTAL, Barbara A. "The sacralization of memory". En: European Journal of Social Theory, v.7, n.1, pp. 67-84
- MORENO-LUZÓN, Javier. "Fighting for the national memory. The commemoration of the Spanish "War of Independence" in 1908-1912." En: History & Memory, 2007, v. 19, n.1, pp. 68-94
- MOSS, Michael. "Opening Pandora's box: what is an archive in the digital environment?" En: CRAVEN, Louise (ed). What are archives? Cultural and theoretical perspectives: a reader. Aldershot: Ashgate, 2008, pp. 71-87
- NESMITH, Tom. "Reopening archives: bringing new contextualities into archival theory and practice. En: Archivaria, 2005, v. 60, pp. 259-274
- O'TOOLE, James M. "The symbolic significance of archives". En: American Archivist, 1993, v. 56, pp. 234-255, reimpr. en JIMERSON, Randall C. (ed). (2000) American archival studies. Readings in theory and practice. Chicago: Society of American Archivists, 2000, pp. 47-72
- PALFREY, John; GASSER, Urs. Born digital. Understanding the first generation of digital natives. New York: Basic books, 2008
- PALMER, Joy. "Archives 2.0: if we build it, will they come?" En: Ariadne, 2009, v. 60. URL: <http://www.ariadne.ac.uk/issue60/palmer/>
- PRESCOTT, Andrew. "The textuality of the archive". En: CRAVEN, Louise. (ed). What are archives? Cultural and theoretical perspectives: a reader. Aldershot: Ashgate, 2008, pp. 31-51.
- RESINA, Juan R. "Short of memory: the reclamation of the past since the Spanish transition to democracy. En: RESINA, Juan R. (ed). Disremembering the dictatorship. The politics of memory in the Spanish transition to democracy. Amsterdam and Atlanta GA: Rodopi, 2000, pp. 83-126
- ROCHBERG-HALTON, Eugene. Meaning and modernity: social theory in the pragmatic attitude. Chicago: University of Chicago Press, 1986
- ROTHENBERG, Jeff. Avoiding Technological Quicksand. Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, 1998. URL: <http://www.clir.org/pubs/reports/rothenberg/contents.html> y
- ROTHENBERG, Jeff. Preserving authentic digital information. En: Authenticity in a digital environment. Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, 2000, pp. 51-68. URL: <http://www.clir.org/pubs/reports/pub92/rothenberg.html>
- RUSSO, Angelina; WATKINS, Jerry. "Digital cultural communication: audience and remediation". En: CAMERON, Fiona; KENDERDINE, Sarah (eds). (2007) Theorizing digital cultural heritage. A critical discourse. Cambridge Mass and London: MIT Press, 2007, pp. 149-164
- RUSSO, Angelina; WATKINS, Jerry; KELLY, Lynda; CHAN, Sebastian. "Participatory communication with social media. En: Curator, 2008, v. 51, n.1, pp. 21-31. URL: http://pdfs.altamirapress.com/Cu/rat/CuratorV51N1sample_article.pdf
- SIMONS, Jan. Interface en cyberspace. Inleiding in de nieuwe media. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002
- TAINTER, Joseph A.; Lucas G. John. "Epistemology of the significance concept". En: American Antiquity, 1983, v.48, pp. 707-719
- THOMASSEN, Theo. "De veelvormigheid van de archiefontsluiting en de illusie van de toegankelijkheid". En: THOMASSEN, Theo; LOOPER, Bert; KLOOSTERMAN, Jaap (eds). (2001) Toegang. Ontwikkelingen in de ontsluiting van archieven. Jaarboek 2001 Stichting Archiefpublicaties. 's-Gravenhage: Stichting Archiefpublicaties, 2001, pp. 13-43

VERBEEK, Peter P. What things do: Philosophical reflections on technology, agency, and design. University Park, Pa: Pennsylvania State University Press, 2005

VINCENT, Mary. "Breaking the silence. Memory and oblivion since the Spanish Civil War". En: BEN-ZE'EV, Efrat; GINIO, Ruth; WINTER, Jay (eds). *Shadows of war. A social history of silence in the twentieth century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, pp. 47-67

WERTSCH, James V. "Collective memory". En: BOYER, Pascal; WERTSCH, James V. (eds). *Memory in mind and culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, pp., 117-137

WILLIAMS, Paul. *Memorial museums: the global rush to commemorate atrocities*. Oxford and New York: Berg, 2007

WILSON, Louise. "The hand that signed the paper: What early petitions can tell a conservator". En: PROactive, 2007, vol. 39, pp. 15-18. URL: <http://www.prov.vic.gov.au/pubs/pa39/Proactive39.pdf>

WINTER, Jay. "Historians and sites of memory". En: BOYER, Pascal; WERTSCH, James V. (eds). *Memory in mind and culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, pp. 252-268

WOMEN'S Suffrage Petition. Melbourne: Parliament of Victoria, 2008. URL: <http://www.parliament.vic.gov.au/about/the-history-of-parliament/womens-suffrage-petition> Véase además 1891 Women's Suffrage Petition (2008). Public Record Office of Victoria, Melbourne. URL: HTTP://WIKI.PROV.VIC.GOV.AU/INDEX.PHP/1891_WOMEN%27S_SUFFRAGE_PETITION

YEO, Geoffrey. "Nothing is the same as something else': significant properties and notions of identity a <http://www.constitucion1812.org>

Notas

¹ <http://www.constitucion1812.org> Agradezo a Alejandro Delgado Gómez e ao Servizo de Arquivo do Congreso dos Deputados en Madrid que me proporcionasen unha reprodución duns dos dous manuscritos orixinais.

² O *pacto del olvido* non foi un pacto de desatención, senón un pacto de esquecer, ou máis ben un pacto de silencio (Vincet 2010, p. 48).

Eric Ketelaar

Archives into the future

«The future has already always begun; it is the present. The past is what we are because we are what we have been. More exactly, *we are what we remember we were.*» (Francis Ferrarotti). By cultivating archives through successive activations people and communities define identities. In these activations the meanings of archives are constructed and reconstructed. This meaning making can be beneficial or injurious, turning records into instruments of liberation or of oppression. Archives are thus not a static artefact imbued with the record creator's voice only, but a dynamic process involving an infinite number of stakeholders in time-space. That is why archives are never closed, but always open into the future. Digital archives will always be in a state of becoming, being created and recreated by technologies of migration and reconstruction, and by the use of social media applications. The future of that archival heritage (whose heritage?) has already begun.

Keywords: archives, memory, meaning making, identities, social media